

РАБОТЕН ЛИСТ 1

„ДВЕТЕ РЕЛСИ“

Литература

10 клас

Група № _____ Имена на участниците: _____

Кои сте вие днес

Днес не сте читатели на „Тютюн“. Днес сте железопътни инженери и пред вас е един голям роман, през който минават две релси. По едната се движи светът на фирмата „Никотиана“ – парите, договорите, кариерата. По другата се движи светът на онези, които работят в складовете и които по-късно вземат оръжие. Двете релси вървят през една и съща книга и на няколко места се пресичат.

Пред вас е плик с карти. На всяка карта има по един герой. Работата ви е да разположите картите по релсите.

Задача 1. Двете релси (4 минути)

- Изсипете картите на чина и ги обърнете с надписа нагоре. Прочетете ги всичките, преди да местите каквото и да било.
- После наредете чина така: горе – всички карти, които принадлежат на света на „Никотиана“; долу – всички карти, които принадлежат на света на съпротивата. Оставете между двете релси свободна ивица – ще ви трябва.
- Не спорете дълго за една карта. Ако групата се раздели наполовина, оставете картата настрана и продължете нататък – ще се върнете при нея.

Задача 2. Картите, които не лягат (3 минути)

- Сега погледнете свободната ивица между двете релси. Има герои, които не се побират нито горе, нито долу – защото тръгват от единия свят и свършват в другия, или защото стоят с единия крак във всеки.
- Сложете тези карти в средата и ги запишете тук. След всяко име – по една дума защо е там.

1. _____, защото _____

2. _____, защото _____

3. _____, защото _____

4. _____, защото _____

Задача 3. Най-бързата карта (1 минута)

- Върнете се към целия чин и си спомнете как работехте. Коя карта отиде на мястото си най-бързо – без спор, без колебание, почти без да я прочетете докрай?

Най-бързата карта беше: _____

Едно изречение защо не се поколебахте за нея:

Не прибирайте картите. Оставете ги наредени на чина – ще ви трябват в последните минути на часа.

Разпечатва се по един комплект на група. Реже се по празния ред между карти.

БОРИС МОРЕВ

Син на беден учител. Влиза в тютюневата фирма „Никотиана“ като дребен служител и не спира, докато не стане неин пълновластен господар.

МАРИЯ

Болнавата гъщеря на егрия тютюнотърговец. Борис се жени за нея и така отваря вратата към фирмата.

СПИРИДОНОВ

Егрият търговец на тютюн, бащата на Мария. Старото поколение на занаята – онова, което Борис ще измести.

КОСТОВ

Главният експерт по тютюните. Знае всичко за занаята, чете книги, цитира ги на масата и не вярва в нищо.

ФОН ГАЙЕР

Германският офицер, който изкупува българския тютюн за нуждите на райха. Учтив, образован и напълно студен.

ИРИНА

Дъщеря на околийския стражар. Красива и умна, учи медицина, обича Борис и остава в неговия свят.

ЧАКЪРА

Бащата на Ирина, околийски стражар. Пази реда – включително срещу работниците, когато те излизат на стачка.

ПАВЕЛ МОРЕВ

Братът на Борис. Прег кариерата избира съпротивата и остава в нея докрай.

СТЕФАН МОРЕВ

По-малкият от братята Морев. Тръгва по пътя на Павел, не по пътя на Борис, и плаща за това.

ЛИЛА

Млада комунистка, свързана с Павел. Чиста, убедена, без колебания и без сенки.

ДИНКО

Момче от родния край на Ирина. Обича я, не я получава и става партизанин.

ВАРВАРА

Партизанка. Млада, безстрашна и готова да плати за идеята с живота си.

**ТЮТЮНОРАБОТНИЧКИТЕ ОТ
СКЛАДА**

Жените, които сега по цял ден и редят тютюневите листа по цвят и качество срещу няколко лева на ден.

РАБОТЕН ЛИСТ 2

„ВЪТРЕШНИЯТ ГЛАС“

Литература

10 клас

Група № _____ Имена на участниците: _____

Кои сте вие сега

Преди малко подреждахте герои по релси. Сега влизате в главата на един от тях.

Има един похват, с който Димов работи по-добре от всички български романисти преди него: героите му казват едно, а мислят друго. Точно затова романът не остарява – защото хората в него се гържат като хора, а не като примери.

Днес ще проверите това, като го направите сами.

Задача 1. Дописване (5 минути)

Учителят ще ви посочи диалога в учебника, с който работим. Отворете го и го прочетете веднъж наум.

После препишете тук първите четири реплики – по една на ред – и между всеки две реплики впишете в скоби едно изречение: онова, което героят мисли в този момент и не го казва.

Правила, които не се нарушават:

- Мисълта е кратка – едно изречение, не абзац.
- Мисълта не повтаря репликата с други думи. Ако героят казва „Не“ и вие пишете „той не искаше“, задачата не е свършена.
- Мисълта трябва да има опора в текста. Ако някой попита „откъде знаеш“, трябва да можете да посочите гума.

Реплика: _____

(мисли: _____)

Реплика: _____

(мисли: _____)

Реплика: _____

(мисли: _____)

Реплика: _____

(мисли: _____)

Задача 2. Четене на два гласа (2 минути)

Разпределете се: единият чете само репликите с нормален глас, другият чете само мислите – по-тихо, веднага след всяка реплика. Останалите слушат.

Прочетете го два пъти. Втория път по-бавно.

Задача 3. Абзацът, който не се поддава (3 минути)

Прочетете абзаца по-долу и направете с него точно същото: опитайте да напишете какво мисли Павел и какво мисли Лила, без да го казват.

Павел вървеше през работническия квартал и мислеше за задачата, която му бе възложил комитетът. Знаеше, че борбата ще бъде дълга, но знаеше също, че историята върви само в една посока и че бъдещето принадлежи на онези, които не се колебаят. Лила крачеше до него уверено. В нейните очи гореше същата непоколебима вяра, която изпълваше и него, и той разбра, че тази вяра е по-силна от всички фирми и от всичките им пари.

Павел мисли, без да го казва: _____

Лила мисли, без да го казва: _____

Ако не се получава – не се получава. Тогава напишете едно изречение защо:

Бележка:

абзацът в Задача 3 е учебен текст, написан специално за този час по маниера на страниците, добавени в романа при преработката му. Не го търсете в учебника.

ИНДИВИДУАЛНА ЗАДАЧА

Клас: 10. ____

Име: _____

Дата: _____

Работи всеки сам. Три въпроса, четири минути.

Дръжте пред себе си наредените карти и листа от втората задача – половината отговори вече са там.

Въпрос 1. Назовете двете сюжетни линии на романа и по двама герои от всяка.

Първа линия: _____

Герои: _____

Втора линия: _____

Герои: _____

Въпрос 2. Посочете две неща, които се променят в романа между изданието от 1951 г. и изданието от 1954 г.

1. _____

2. _____

Въпрос 3. Това е въпросът на целия час. Прочетете двата абзаца.

- **АБЗАЦ А**

Костов му подаде мострата и каза, че тютюнът е добър. Борис я вдигна срещу прозореца, обърна листа два пъти и попита за цената. Костов я каза. Борис кимна и добави, че времето се задържало хубаво за сезона. Никой от двамата не спомена телеграмата, която бе дошла сутринта.

- **АБЗАЦ Б**

Работниците излязоха от склада с ясното съзнание, че силата им е в единството. Те знаеха, че борбата им е справедлива, защото историята стои на тяхна страна, и че всяка отстъпка на господарите е още една крачка към новото общество, което непременно ще дойде.

- Кой от двата е писан, за да покаже човек, и кой – за да покаже теза?

Показва човек: абзац _____ Доказва теза: абзац _____

- По какъв признак ги разпознахте? Едно изречение, и то за текста, не за темата.
-
-

- И едно лично изречение. То няма да бъде четено на глас и няма да бъде обсъждано.
 - Ако утре трябва да дадете „Тютюн“ на приятел – коя от двете версии бихте му дали и защо?
-
-

Бележка:

двата абзаца са учебни текстове, написани специално за тази задача. Абзац А е по маниера на психологическите страници на романа, абзац Б – по маниера на страниците, добавени при преработката. Не ги търсете в учебника.

КЛЮЧ ЗА УЧИТЕЛЯ

0. ПОДГОТОВКА

- Пригответе прозрачна кана или голяма стъклена бутилка, чаша със силен студен чай (или тъмен сок) и бутилка вода. Каната трябва да е поне три пъти по-голяма от чашата, иначе образът не се получава. Оставете ги на катедрата, преди учениците да влязат, и не ги коментирайте, докато не дойде моментът.
- Разпечатайте Приложение 1 – по един комплект на група – и изрежете картите предварително. Изрязването в час изядва четири минути. Пъхнете всеки комплект в отделен плик или го захванете с кламер.
- Разпечатайте Приложение 2 и Приложение 3 – по един лист на група и по един на ученик.
- Разпечатайте Приложение 5 и го залепете на дъската преди часа. Ако нямате принтер, изпийте само годините: 1951, 1952, 1954, 1992.
- Изберете диалога от учебника за втората дейност предварително – указанието как се избира е в точка 3. Отбележете си страницата, за да не я търсите през класа.
- Прочетете точка 5 (фактологична справка). Датите се казват бързо; ако се колебае, изложението провисва.
- Съберете тетрадките с домашното от предишния час чак на излизане, не в началото. В началото ви трябва само три прочетени изречения.

1. ЗА ПРОВОКИРАНЕТО

- Часът започва с домашното от Урок 24 – интервюто с човек над шейсет години. Поискайте да прочетат само по едно изречение, не целия разказ. Три ученици, не повече: четвъртият вече ще разказва вместо да чете и ще ви изяде минутите.
- Ако никой не се обади, не питайте втори път „има ли желаещи“. Кажете направо: „Чета три изречения – от вас, от вас и от вас“, и посочете. Ако някой не е направил домашното, минете нататък, без да го коментирате през класа.
- Чашата се прелива чак след третото изречение. Прелейте чая в каната бавно, вдигнете каната срещу светлината, за да се види цветът, и чак тогава долейте водата – също бавно, до горе. Мълчете, докато наливате. Тишината върши работа.
- Ключово е да не обяснявате образа. Задайте въпроса „колко боя има вътре“ и изчакайте. Отговорът „същата“ идва почти винаги. Ако не дойде, попитайте: „Извадих ли нещо от каната?“
- Оставете каната на катедрата до края на часа. Не я мърдайте и не пийте от нея.

2. КЛЮЧ КЪМ ПЪРВАТА ДЕЙНОСТ – „Двете релси“

- Групи от по четирима. Не местете чиновите – достатъчно е двама да се обърнат назад. На всяка група трябва цял свободен чин, за да се разгърнат картите; ако чиновите са малки, нека групата работи на пода между редовете.

- Разбивка на единайсетте минути: 2 минути инструкция и раздаване, 4 минути Задача 1, 3 минути Задача 2, 1 минута Задача 3, 1 минута разкритието за Лила.
- Очаквано подреждане:
 - Горна релса, светът на „Никотиана“: Борис Морев, Мария, Спиридонов, фон Гайер. Тези четири карти не бугят спор в нито един клас.
 - Долна релса, светът на съпротивата: Павел Морев, Стефан Морев, Лила, Динко, Варвара, тютюноработничките от склада.
 - В средата, картите, които не лягат: Ирина, Костов, Чакъра. Това са трите карти, заради които съществува дейността.
 - Защо тези три са в средата:
 - Ирина идва от бедния свят и влиза в богатия по своя воля – и никога не принадлежи докрай на нито един от двата. Тя е мястото, на което романът е най-жив.
 - Костов служи на „Никотиана“, но не вярва в нея. Обслужва света, който презира – и точно това го прави човек, а не длъжност.
 - Чакъра е беден човек, който бие бедни хора, защото това му е службата. Ако група реши да го сложи горе, приеете го – но поискайте говор.
- Ако някоя група постави Ирина твърдо горе или твърдо долу, не я поправяйте с „грешно“. Попитайте: „Тя откъде тръгва и къде свършва? Едно място ли е това?“
- Типична грешка: групите подреждат по бедност и богатство вместо по принадлежност. Тогава тютюноработничките и Чакъра отиват на една релса. Върнете ги с въпроса: „Чакъра беден ли е? А на чия страна стои, когато работниците излязат на улицата?“
- Разкритието накрая е кулминацията на дейността и не се разваля с предисловие. Кажете фактите в две изречения: Лила не съществува в изданието от 1951 г.; тя е създадена при преработката, за да уравни „упадъчния“ образ на Ирина. После задайте въпроса за най-бързата карта. В повечето класове поне една група е записала точно Лила – защото за нея няма какво да се мисли.
- Изводът се формулира от учениците, не от вас. Ако не дойде, подскажете с въпрос: „Колкото по-лесно слагаме един герой в колона, толкова повече или толкова по-малко човек е той?“

3. КЛЮЧ КЪМ ВТОРАТА ДЕЙНОСТ - „Вътрешният глас“

- Изборът на диалога е половината от дейността. Не търсете конкретна страница по номер – учебниците дават различни откъси. **Търсете по функция: кратък диалог между двама герои, в който казаното е малко, а премълчаното е много.** Разпознава се по три признака: репликите са къси; поне единият от двамата има интерес да не каже нещо; в текста има изречение, което посочва премълчаното (описание на жест, на пауза, на поглед).

- Работят най-добре: разговор между Борис и Ирина, в който се говори за пари, за заминаване или за бъдещето; разговор между Борис и Костов за работа, за който стои друго; сцена между Борис и Мария. Ако вашият учебник дава само описателни откъси без диалог, вземете абзац с описание и вместо между реплики нека учениците впишат мислите между изреченията – задачата работи и така.
- Ако групата няма четири реплики в откъса, нека препише две и напише по две мисли за всяка.
- Разбивка на десетте минути: 1 минута инструкция, 5 минути Задача 1, 2 минути четене на два гласа, 2 минути Задача 3 и обобщение.
- Дайте образец, преди да пуснете групите – без образец първите две минути се губят. Използвайте нещо делнично и извън романа: „– Утре свободен ли си? (мисли: моля те, кажи не.) – Ще видя. (мисли: няма да гойда, но не сега ще го кажа.)“
- Типична грешка: учениците повтарят репликата с други думи. Обиколете след втората минута и питайте всяка група: „Това мисъл ли е, или превод?“
- Четенето на два гласа не се пропуска, дори когато времето е кратко. Дейността живее в него: класът чува как звучи човек, който казва по-малко, отколкото мисли.
- Задача 3 е обратът. Очакваният резултат е групите да не успеят – и това е успехът. В този абзац всичко е изречено: и убеждението, и оценката, и изводът. Няма пукнатина, в която да се вмъкне мисъл. Ако някоя група все пак напише нещо, поискайте да посочат думата в абзаца, която им е дала основание – обикновено няма такава.
- Не обявявайте предварително, че вторият абзац е по маниера на добавените страници. Кажете го чак след като групите се откажат.
- Деликатен момент: пазете разговора от превръщане в присъда над убежденията. Не се обсъжда дали идеята на Павел и Лиля е добра или лоша, а дали текстът показва хора или доказва теза. Ако разговорът тръгне към политика, върнете го с изречението: „Не питам в какво вярват. Питам има ли какво да премълчат.“

4. КЛЮЧ КЪМ ЗАДАЧАТА ЗА ПРОВЕРКА

- **Въпрос 1.** Очаква се: линията на „Никотиана“ (Борис, Мария, Спиридонов, Костов, фон Гайер) и линията на съпротивата (Павел, Стефан, Лиля, Динко, Варвара, работничките). Признава се за верен и отговор, в който Ирина е поставена в която и да е от двете линии, стига героите да са от правилния свят.
- **Въпрос 2.** Достатъчни са две от следните: добавена е нова героиня – Лиля; разгърната е линията на работническото движение и на партията; романът нараства с около 250 страници; добавени са обяснителни страници, в които се тълкува смисълът на случващото се; тиражът скача от 4000 на 20 000.

- **Въпрос 3.** Показва човек – абзац А. Доказва теза – абзац Б. Признакът е същността на въпроса и трябва да е за текста: в А има премълчано (телеграмата, която никоой не споменава), а в Б всичко е изречено; в А героите правят нещо, в Б знаят нещо; в Б изводът вече е готов и на читателя не е оставена работа. Не признавайте за отговор „защото Б е за комунистите“ – това е за темата, не за текста. Върнете такъв отговор с молба да посочат изречение.
- Личното изречение не се чете на глас и не се коментира. Съберете листовците на излизане и ги прегледайте въкъщи.

5. ФАКТОЛОГИЧНА СПРАВКА

- Ръкописът постъпва в „Народна култура“ през август 1951 г.; романът излиза през октомври 1951 г. в 4000 екземпляра и се разпродава за дни. През януари 1952 г. Съюзът на българските писатели го предлага за Димитровска награда. На 8, 11 и 13 февруари 1952 г. секциите на Съюза обсъждат романа и мнозинството го отхвърля. На 6 март Пантелей Зарев публикува унищожителна рецензия в „Литературен фронт“; на 13 март Никола Фурнаджиев излиза в защита на романа. На 16 март 1952 г. неподписана статия в „Работническо дело“ обръща посоката и обявява „Тютюн“ за едно от най-възнуващите произведения след 9 септември; смята се, че е поръчана лично от Вълко Червенков. През април критиците правят самокритика, а част от тях са свалени от постове си. През юни 1952 г. Димов получава Димитровска награда, първа степен.
- Въпреки това – и това е ядрото на часа – Димов преработва романа. През 1952–1953 г. добавя около 250 страници. На 4 декември 1953 г. второто издание е предадено за печат и излиза през 1954 г. в 954 страници и тираж 20 000. Появява се Лиляна, персонаж, който не съществува в първата редакция; разгърната е линията на работническото движение; добавени са обяснителни страници. На 25 ноември 1954 г. Емил Манов публикува анализ, в който заключава, че втората редакция е неуспешна. До 1989 г. се преиздава само тя. През 1992 г., благодарение на наследниците на Димитър Димов, първоначалната, непреработена редакция на „Тютюн“ е преиздадена от издателство „Труд“.
- Ако ученик попита коя версия чете сега: най-вероятно втората. Кажете го спокойно – това е част от урока, не неудобство.

6. ЗА ЗАТВАРЯНЕТО

- Изпишете „ТЮТЮН, Димитър Димов“ на дъската едва в последните две минути, не по-рано. Питайте кой още би трябвало да бъде записан като автор на второто издание и записвайте всичко, което казват – критиката, събранието, вестникът, страхът, наградата, самият Димов. Не подреждайте имената по важност.
- После изтрийте всичко освен „Димитър Димов“ и не обяснявайте жеста. Изречението накрая е достатъчно.
- Указанието какво да се прочете за следващия час се дава в последните секунди и не е домашна работа – не го проверявайте в началото на Урок 26.

7. АКО ВРЕМЕТО НЕ СТИГА

- Съкратете Задача 3 от Приложение 1 (най-бързата карта) и я задайте устно, докато групите още гледат чиновете си. Съкратете и второто прочитане на два гласа във втората дейност.
- В никакъв случай не съкращавайте: разкритието за Лила, Задача 3 от Приложение 2 (абзацът, който не се поддава) и последните две минути на дъската. Ако усетите, че часът изостава, отрежете от изложението – датите могат да се прочетат от лентата.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5

Литература

10 клас

ЛЕНТА НА ВРЕМЕТО – СЛУЧАЯТ „ТЮТЮН“

Разпечатва се на един лист и се залепва на дъската преди часа – така датите не се пишат по време на изложението и не се губи време. Ако предпочитате да ги изпишете, изпишете само годините и оставете лентата за себе си.

- **АВГУСТ 1951**

Ръкописът на „Тютюн“ постъпва в издателство „Народна култура“.

- **ОКТОМВРИ 1951**

Романът излиза в 4000 екземпляра. Тиражът се изкупува за дни.

- **ЯНУАРИ 1952**

Съюзът на българските писатели предлага романа за Димитровска награда.

- **8, 11 И 13 ФЕВРУАРИ 1952**

Обсъждания в секциите на Съюза. Мнозинството отхвърля романа: буржоазните герои са показани твърде силно, работническата линия – твърде слабо.

- **6 МАРТ 1952**

Пантелей Зарев публикува унищожителна рецензия в „Литературен фронт“.

- **13 МАРТ 1952**

Никола Фурнаджиев излиза със статия в защита на романа.

- **16 МАРТ 1952**

Неподписана статия в „Работническо дело“ обръща посоката: „Тютюн“ е обявен за едно от най-вълнуващите произведения, писани след 9 септември. Смята се, че статията е поръчана от самия Вълко Червенков.

- **АПРИЛ 1952**

Критиците, отrekli романа, правят самокритика; част от тях са свалени от ръководни постове.

- **ЮНИ 1952**

Димитър Димов получава Димитровска награда, първа степен.

- **1952–1953**

Димов преработва романа. Никой не го е загължил официално. Добавя около 250 страници.

- **4 ДЕКЕМВРИ 1953**

Второто издание е предадено за печат.

- **1954**

Второто издание излиза – 954 страници, тираж 20 000. Нова героиня (Лила), разгърната линия на съпротивата, обяснителни страници.

- **25 НОЕМВРИ 1954**

Емил Манов публикува анализ, в който заключава, че втората редакция е неуспешна.

- **ДО 1989**

Преиздава се само втората версия. Първата на практика изчезва от книжарниците.

- **1992**

Благодарение на наследниците на Димов, през 1992 г. първоначалната, непреработена редакция на „Тютюн“ е преиздадена от издателство „Труг“.